

Šta hoće Nikolić i Dačić - region još ne zna

PIŠE: DAVOR GJENERO

Specijalno za Povelju iz Zagreba

Promatrajući izvana, čini se da su dva temeljna problema političke arene u Srbiji njena pretjerana fragmentiranost i nedostatak jasno definiranih nacionalnih/državnih političkih prioriteta, i s time povezano nepostojanje jasne razdjelnice o tome tko pripada, a tko ne pripada „ustavnom luku“. Činjenica da je u parlamentu predstavljeno čak 45 stranaka i lista, do neke mjere, podsjeća na stanje Vajmarske republike. Poznato je da primjeni „čistog“ proporcionalnog sistema i visokoj fragmentiranosti političke arene koju je on stvorio, brojni politolozi pripisuju krivicu za to da se Hitler izborima uspio dokopati položaja ključnog nosioca izvršne vlasti. Istovremena primjena razmjernog izbornog sustava i toleriranja predizbornih koalicija u Srbiji dovodi, pak, do toga da nacionalni politički život opterećuju političke opcije koje nisu sposobne platiti cijenu sudjelovanja u parlamentarnoj areni (preći izborni prag), a takve stranke, zauzimajući mjesta u parlamentu, ne dovode do vjernog preslikavanja političke volje biračkoga tijela u parlamentarnu arenu, nego samo otežavaju demokratsku konsolidaciju i razvoj demokratske političke kulture.

Problem formiranja parlamentarne većine u Srbiji bio je, prije svega povezan s odnosima velikih stranaka i bez sumnje je konfiguracija današnje koalicije, nakon Tadićevog poraza na predsjedničkim izborima, bila determinirana Tadićevom najavom da ne želi „veliku koaliciju“, odnosno savez DS sa Nikolićevom/Vučićevom SNS. Nakon što Tadić nije zadržao mjesto predsjednika Republike, postao je neodrživ stari format „pogodbene koalicije“ mekog krila demokratskog pokreta s ključnom strankom staroga poretka. U drugom krugu predsjedničkih izbora pokazalo se da je demokratski

pokret izgubio tijesnu većinu u srpskom društvu, a budući da ključna stranka demokratskog pokreta nije bila spremna na koaliciju sa strankom staroga režima, koja je trenutno najsnažnija u političkom tijelu Srbije, kao jedina realna alternativa ostalo je formiranje koalicije stranaka starog režima.

U regiji je situaciju nakon Tadićeva izbornog poraza ispravno procijenio jedino predsjednik Crne Gore Filip Vujanović i odigrao sjajan politički manevar. „Prečuo“ je Nikolićevo postizborno negiranje crnogorskoga političkog identiteta i spriječio da se u crnogorskoj javnosti generira ikakva s time povezana napetost. Prisustvujući, kao jedini državnik, na Nikolićevoj inauguraciji sa svoje je strane učinio sve da otvori komunikacijski kanal između dviju država.

Hrvatski predsjednik čvrsto je računao na to da će Tadić uspjeti formirati administraciju i smatrao je kako pozicija predsjednika Republike u novim okolnostima više neće biti tako važna. Toj procjeni u prilog išao je prvi Nikolićev postizborni potez - ostavka na mjesto predsjednika stranke. Arent Lijphart nam je objasnio tajnu francuske Pete republike i njenog „polupredsjedničkog modela“, pokazujući da taj model funkcionira kao sistem parlamentarne vlade onda kad predsjednik republike i parlamentarna većina pripadaju različitim političkim opcijama, a kad predsjednik republike kontrolira parlamentarnu većinu sistem djeluje kao prezidencijalni.

Politički sistem u Srbiji nominalno je sistem parlamentarne vlade, međutim, budući da predsjednik Republike može zadržati funkciju vođe jedne od parlamentarnih stranaka, predsjednik, kad njegova stranka kontrolira parlamentarnu većinu, funkcionira kao stvarni šef izvršne vlasti, a premijerova je funkcija vrlo ograničena. Oslanjajući se na pretpostavku kako je Nikolić pobjedom na predsjedničkim izborima ostvario svoj politički cilj i da je podnošenjem ostavke na mjesto predsjednika SNS otvorio prostor za „kohabitaciju“, analitičari u hrvatskoj vladi i predsjedničkom uredu računali su na to da u Srbiji slijedi razdoblje kohabitacije Nikolića i Tadića, te da će

Nikolićevim odricanjem od kontrole nad strankom, a time i nad vladom, Tadićeva pozicija u kohabitaciji biti snažnija. Procjena se pokazala nerealnom, a posljedica je nepotrebno zaoštavanje komunikacije, ne samo hrvatskoga, nego i makedonskog i slovenskog predsjednika (a u prvom koraku i predsjednika bosansko-hercegovačkog predsjedništva) s Nikolićem. Pretjerana fragmentacija političke arene u Srbiji bitno otežava definiranje temeljnoga nacionalnog/državnog političkog cilja, pa akterima u regiji, kao uostalom niti analitičarima i građanima u Srbiji, nije posve jasno što će biti politički prioriteti nove administracije koju tvore političke snage staroga režima. Deklaracija o tome kako formiranje vlade od stranaka sljednica bivšega autoritarnog režima ne predstavlja „povratak u devedesete“ ne znači mnogo.

Nakon raspada ostataka JNA, demilitarizacije, uspostavljanja ravnoteže u (raz)oružanju u regiji, ali i s obzirom na iscrpljene ekonomske resurse države, s jedne strane, i uspostavu kakve-takve ekonomske integracije država regije u europski i globalni prostor, s druge, izravni povratak u devedesete doista nije moguće ni zamisliti, premda ključne poluge vlasti u Srbiji kontroliraju praktično isti akteri koji su to činili u devedesetima i unatoč tome što pokušaji suočavanja s prošlošću tog političkog tijela nisu dali neke očitije rezultate.

Nije, naime, jasno je li pristupanje Europskoj uniji doista i dalje politički cilj administracije u Beogradu. Nije sporno da je pristupanje EU i dalje deklarativni cilj srpske administracije, kao što je to, na primjer, bio za hrvatsku administraciju od početka Sanaderovog mandata, koji je započeo na samom kraju 2003. godine, ali je tek hapšenje odbjeglog Ante Gotovine krajem 2005. pokazalo da je ta europska usmjerenost HDZ-administracije „ozbiljna“. Bude li administraciji Tomislava Nikolića i Ivice Dačića potrebno onoliko vremena koliko je trebalo Sanaderovoj, da europske aktere uvjeri u dosljednost europske integracijske usmjerenosti, Srbija tek za dvije godine može očekivati otvaranje pristupnih pregovora. Valja znati da u Hrvatskoj sam početak pristupnih pregovora nije donio ozbiljne društvene reforme, nego da

su one započele tek u finalu pregovaračkog procesa, a intenzivnije tijekom 2009. godine, u kojoj je Sanaderov model vladavine, zasnovan na PR i političkom lobiranju bankrotirao, pa se premijer na polovini godine, u još uvijek ne posve objašnjivim okolnostima, morao povući.

Zebnju u regiji budi distanca Srbije prema euro-atlantskim političko-sigurnosnim strukturama, s kojima će aktualna administracija, vjerojatno, ili posve prekinuti suradnju ili će je, u odnosu na stanje u vrijeme prethodne, bitno ograničiti. Veća rezerva prema suradnji preko struktura povezanih s NATO, u kojima sudjeluju sve države regije, povezuje se s konceptom intenziviranja suradnje s Rusijom, pa i zalaganjem za formaliziranje takvog savezništva. Poseban problem pri tom predstavlja činjenica da manji bosansko-hercegovački entitet nastoji u tom procesu funkcionirati kao „avangarda“ Srbiji. Na taj način se na Balkanu ponovno stvara svojevrsna blokovska podjela, a Bosna i Hercegovina je u posebno teškom položaju, jer se kao granice te blokovske podjele nastoji nametnuti njene unutarnje entitetske granice.

Nedostatak provedenog procesa suočavanja s prošlošću u Srbiji dovodi do toga da nova vladajuća elita, a niti njeno biračko tijelo, ne osjećaju realnu odgovornost zbog stanja koje je Miloševićevom agresivnom politikom uspostavljeno u Bosni i Hercegovini. Temeljna razlika između Hrvatske i Srbije pokazuje se upravo u tome. Naime, iako niti u Hrvatskoj proces suočavanja s prošlošću ne možemo smatrati uspješno provedenim, danas i vladajuća politička elita, i lideri opozicijskih stranaka, dakle, akteri

Dodikovanje Srbije

PIŠE: IVAN TOROV

koji su proizašli iz kruga Tuđmanovog autoritarnog nacionalističkog pokreta, osjećaju ozbiljne skrupule i odgovornost Hrvatske, koja proizlazi iz Tuđmanovog suučesništva u Miloševićevoj agresiji na BiH (doduše, politički lideri HDZ deklarativno ne priznaju tu agresiju, ali su je svjesni i znaju koliko im ona ograničava manevarski prostor).

Dodik i njegova vlast u manjem bosanskohercegovačkom entitetu i do sada su bili „troublemakeri“, ali je u okolini uvijek postojala nada da bi Tadićeva administracija u slučajevima krajnje napetosti ipak mogla utjecati na ublažavanje radikalnih stavova gospodara političkog života u Banja Luci. Sada tog korektiva više nema. Uskoro će se pokazati je li Dodikovo zatezanje odnosa sa Zlatkom Lagumdžijom (zbog glasanja za rezoluciju o Siriji u UN) i s time povezano iskakanje iz dogovora koji bi BiH trebali omogućiti dobivanje statusa kandidatkinje za članstvo u EU tek kratkotrajni hir, ili je naznaka nove politike otvorenog opstruiranja procesa europske integracije BiH. Nažalost, retorika o povezivanju s Rusijom, što je Dodik Srbiji predlaže kao alternativu europskoj integraciji, nadovezuje se na opstrukciju skupnih politika središnjih vlasti u BiH usmjerenih na približavanje te države kandidatskom statusu.

Za napredak Srbije prema otvaranju pregovora o članstvu u EU bit će ključno kako će vlast u Beogradu postupati u pregovorima s Kosovom: hoće li ispuniti obveze preuzete u Stefanovićevoj rundi pregovora i hoće li se nastaviti tehnički dijalog, koji građanima Srbije i Kosova treba olakšati život, te hoće li početi politički pregovori o statusu sjevera Kosova. Međutim, za regionalne odnose ključ pro cjene Nikolićeve i Dačićeve administracije neće biti vezan uz politiku prema Kosovu, već prije svega uz politiku prema BiH. Bude li Beograd poticao blokovsku podjelu u regiji i podupirao Dodika u tome da, poigravajući se konceptom odabira između pridruživanja EU ili Zajednici neovisnih država, destabilizira BiH, bit će to definitivno „povratak u devedesete“, ali u novim okolnostima. U regiji još uvijek nije moguće procijeniti za što su se odlučili lideri iz devedesetih, koji su ponovno preuzeli izvršnu vlast u Srbiji: za takav povratak u devedesete ili za europeizaciju Srbije.

Kadgod se poslednjih godina Srbija, pre svega voljom njenog biračkog tela i, još i više njene političke oligarhije, nađe u škripcu, odnosno u kritičnoj dilemi šta da učini, tu je nezaobilazni Milorad Dodik. Ma koliko se nekome činilo da se raspojasani, agilni, ali i poprilično neobuzdani predsjednik Republike Srpske svojski trudi da „savetima“ novopridošlim gospodarima Srbije zametne tragove sopstvenog promašaja zbog predizborne podrške Borisu Tadiću i Demokratskoj stranci, njegovi učestali i sve osioniji istupi usred Beograda i Srbije postaju vid svojevrsnog političkog barometra pravog raspoloženja glavnine nacionalnog i političkog korpusa, koji je posle izbora preuzeo sve poluge vlasti. Ujedno, i relativno pouzdan indikator kuda bi Srbija sa Tomislavom Nikolićem, Ivicom Dačićem, Aleksandrom Vučićem, Mlađanom Dinkićem i pratećom kompanijom mogla da se zaputi. Konceptu, koga je „Mile“ Dodik ponudio, posle susreta sa novim šefom države, istini za volju, nedostaje samo vojni aspekt regionalne srpske supermacije, pa da se potpuno uklopi u platformu kojom je Srbija još od druge polovine osamdesetih, i tokom čitave devete decenije prošlog veka nezaustavljivo srljala u agoniju, iz koje, nažalost, nije uspela da se izvuče ni posle gotovo jednodecenijske vladavine tzv. peto-oktobarskih pobednika.